

Ս Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՋԳԵՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ ԵՒ ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 1.

ՇԼՁԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1866

ԲԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ

ՃԱՄԱՆԱԿ

յամանակը, որուն հին ու նոր
գորուս փիլիսոփաները չկրցան սահ-
ման մի տալ. եթէ ոչ բազէներու յա-
ջորդութիւն անուանելով զայն, ու-
րոնց միոյն մահը միւսին կեանքն է,
ժամանակը որուն ներքեւ ենթա-
կեալ է բովանդակ արարչագործու-
թիւն մի, բայց ի խորհրդագործէն որ
արտաքոյ է ժամանակի և յառաջ քան
զամենայն յաւիտեանս, յաջորդու-
թիւն մի է, կը համարձակիմ ըսելու,
դէպքերու, բարոյապէս սահմանե-
լով զայն: Լսյա ուրեմն ժամանակը
փոփոխութիւն մի է, վասն զի դէպ-
քերը ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ փոփո-
խութիւն մի ի բարւոյ ի չարն, կամ
ի չարէ ի բարին, մեծութենէ ի

նուաստութիւն, յաղքատութենէ ի
հարստութիւն, և փոխադարձաբար:
Լսոնց նման և ուրիշ հազարաւոր ի-
րարու ներհակ դէպքեր ժամանակիս
մշտաթաւալ անիւներուն չըջանին
հետ մէկ տեղ իրարու վրայ գլորուեր,
իրարու յաջորդեր են: Հարուստը
աղքատացեր, ու աղքատը հարստա-
ցեր է. բազմադարեան տէրութիւն
մի կործաներ, ու անոր տեղը նոր տէ-
րութիւն մի կանգներ է. հին Բաբելոն-
ինն աւերակներուն մօտ՝ նոր Բա-
բելոն մի հիմնուեր է, առաքելութիւն
մի՝ թագաւորութեան փոխուեր է.
պարտիզպան մի՝ գրգռեալներու մէջէ
իշխանութեան աթոռ բարձրացեր է
ծիրաններու մէջ գգուելով: Այժմ
բիտ Լստուծոյ երկրպագու ժողո-
վուրդ մի, անխօս տարերքի կամ ա-
մենաչնչին նիւթի մի գիմաց խոնար-

հելլով իւր ամենասիրելի զաւակն ան-
գամ անոր զոհեր է : Սիւյ մօր և միւյ
արգանդի ծնունդ երկու հարազատ-
ներ՝ եղբայրական սիրալիր համբոյր-
ներու փոխանակեր են վայրենի կա-
տաղութիւն և արիւնքուռ ժողովու-
րդութիւն : Սէկ բաժակէ և մէկ ա-
նօթէ անանող համարիւն ազգակիցք,
նոյն բաժակին մէջ զիրար խեղդելու
չափ մտաբերեր են : Ս երանորոգու-
թեան մի թշնամի և մահուամբ չափ
զանիկայ հալածող իբր ճշմարտութե-
լերմ պաշտպան մի, նոյն վերանորո-
գութիւնը պաշտպաներ և անոր գը-
լուխ կարգուեր է : Ս վէ զաստիքը
նողը, դէպքը. ուսկէ՞ կախեալ են
դէպքերը, և ո՞վ է այն դէպքերուն
հրամայողը, ժամանակը : Ս րեմի մար-
դըս գերի է դէպքերու, քանի որ
ժամանակի ծնունդ է. և մարդկու-
թիւնը խաղալի է անոր ձեռքը : Ս ւ-
րեմի մարդս ամենանուաստ արարած
մի է, բնութեանը վիժած անարգ մէկ
կենդանին է, քանի որ ենթարկեալ է
իւր կամքէն դուրս եղած բուռն
դէպքերու : Քաւ լիցի :

Սարգս աղնիւ արարած մի է գե-
րաբուն իշխանութեան մի զօրու-
թեանը, և բնութեան ձեռքը յանձ-
նուած. և պարգեւուած է իւրեան
իմացականութեան լոյս, որոյ առաջ-
նորդութեամբ կ'իշխէ բոլոր ենթա-
լուսնէից. և որչափ որ կը դօրէ իւր
լոյսը՝ կ'իշխէ նաև բնութեան վերայ,
և նոյն լուսով փոխանակ գերի բլր-
լու դէպքերու, կրտիրէ անոնց : Ս ասն
զի գիտէ աղքատութեան մէջ սիրտ
գոհ և միտք փարթամ ունենալ. գի-
տէ հարստութեան մէջ խոնարհ և
որդարասէր լինել. ձախորդութեան
մէջ համբերող և բարօրութեան մէջ
իւր չափն ու անձը ճանչնող, և ըստ
Մատթեւոյն՝ գիտէ առատանալ և գի-

տէ նուազել. և այս ընթացքով դէպք
մի որքան ալ ապստամբ ըլլայ մարդ-
կան կարողութենէն, կը նուաճի մար-
դոյս ինքնիշխանական զօրութեամբը :
Սահը անոր հանճարասէր մտացն առ-
ջեւ կը կորսունցընէ իւր բոլոր խա-
թոցները. նա մանաւանդ կը քաղց-
րանայ անոր յիշատակը, ու կը սկսի
մարգարէին նման դուշել. « Տէր, երբ
եկից երեւեցայց երեսացդ Մատու-
ծոյ » :

Ս ւր մարդկութեան պարտաւորու-
թիւնները ճանչնալով անիկայ, իւր
մտացն ու ոգւոյն բարոյական ուժը
վերան ժողված՝ կը դիմէ խորխտալով
մահուան դէմ, ու կը կորդէ անոր ժա-
նիքներէն խումբ մի թշուառ արա-
րածներու, և կ'ուրախանայ յանձին
այն նպատակին ծառայելուն՝ որոյ
համար ստեղծուած է : Ս ամանակը
իւր բոլոր դառն ու սպառնալից դէպ-
քերովը և ոչ միջման չափ կրնայ ճըն-
շում մի պատճառել անոր մտացն ու
սրտին վերայ : Քաւական է քիչ մի մը-
տածէ, իւր ճակատին վերայի երակնե-
րն ու ջիւղերը փափուկ մատուցներու
վը շօշափելով ու անոր ելեքարական
կոյճի նման ըլլա ու փայլ մի տալով՝
յիշեցընէ իրեն Նախախնամութեան
մի հրամանը, իմաստասիրութեան մի
վճիռը « Օտանիւր զքեզ » : Նանչըցիր
քու սկիզբդ, միտք առ քու վախճա-
նըդ, և նոյն վախճանին հասնելու հա-
մար անհրաժեշտ միջոցներուն վե-
րայ մտածէ : Փառաւորէ զմարդկու-
թիւնը քու նմանեցող վերայ. ձեռք
երկնցուր անոր որ ճնշեալ կայ ժա-
մանակին դէպքերուն ծանրութեանը
տակ, մօտալուտ մահուան սպառնա-
լիքէն զանիկայ ազատէ քու իսկ ան-
ձինդ վտանգաւը : Քու իմաստուն
խորհուրդներդ մի խնայեր շնորհել
ժամանակիս անցաջողութենէն վտան-

գի մէջ գտնուած նաւու մի ղեկը գէտ
ի նաւահանգստութիւն ուղղելու .
և անով բովանդակ ընկերական մար-
մին մի ազատելու : Վրա բարոյական
ուժի մէկտեղ ժողովելով, և աշուր-
ներէդ բաւական թափած արտասուք-
ներդ սրբելով, ջանա անձամբ դու-
քու սյրիացեալ գլուխդ արժանա-
ւոր պսակաւ զարդարես . բուական
է որչափ մտահացար ժամանակին ,
և տէր անիկայ իւր չարագուշակ
գէտքերով իսպառ այրիութեան վի-
ճակի մէջ զքեզ թողուլ կրմոտքերէ :
Փութացիր պսակել քու երկու Վոյ-
րերդ ալ, որոնք նոյն մշանջնաւորու-
թեան գէտքերուն զոհ ըլլալով, կար-
ծես թէ քու մոտատանջութիւնդ և ի-
րաւացի սուգդ սուեցնելու կը մըցին :

Այս տարագէտ՝ բայց խիստ սու-
վորական եղած խորհրդածութեանց
պատճառ կուտայ մեզ անցեալ ժա-
մանակը, որ տակաւին երէկ սահեցաւ
անցաւ մեր վերայէն . 1865 թուակա-
նը, որ ի տարեգիրս նշանաւոր պիտի
համարի իւր մէկ քանի գէտքերովը :
Ղաւթին՝ տիեզերական ախտիւր մաղ-
ձայու զուժեան, որ աշխարհիս երեք
չորրորդ մասը տարածուելով, շատ
զոհեր ընելով, շատերուն ալ սիրտը
կսկիծով ու մորմնքով լեցուց . գե-
ղեցիկ յոյսեր խամբեցուց, և հիմե-
նեան ջահերու տեղ՝ սգոյ կերտներ
վառեց . անապատացուց քաղաքներ
ու գիւղեր ու շէնցուց գերեզման-
ները մահարձաններով . երկիւղով
պաշարեց ռամիկը, շուարեցուց ի-
մաստունը, և Ղսկդեպիոսի ու Ղոհ-
մանի բազուկները լքուց ու թուլ-
ցուց՝ ծաղը ընելով անոնց բոլոր ար-
հեստն ու գիտութիւնը : Ինկերական
վիճակի մը բարելաւութեան համար
գծուած ուրուագրութիւն մի, որ
բարձրագոյն հաւանութեամբ մի եւս

նուիրագործուած էր, ժամանակին
յեղեղուկ դարձուածոց և մարդ-
կային իրարու հակառակ կիրքերուն
ազդեցութեան տակ ինկած, փոխա-
նակ նոյն ընկերութեան լաւութեն
ու յառաջադիմութեան ծառայելու,
կըստառնայ բոլորովին գահավիժել
զայն՝ յանդուճեց յուսահատութեան
և մեռօրինակ վիճակի մի դատապար-
տել :

Ժամանակին իւր գէտքերովը այս-
պէս իրեն խաղալիք ընելով մարդկու-
թեան մի ճակատագիրը, և շաբաթը
անդամ մի փոխելով այն յաւիտենա-
կան ինքնագիծ տառերը, և նորը գը-
րելով, և դարձեալ աւերելով, և այն
յարափոխ ու սրտաթափ կացու-
թիւնը բաւական չհամարելով, նոր
վերք մի կ'աւելցնէ անոր վերայ, նոր
սուգի մէջ կը համակեցնէ զինքը իւր
հովիւէն ու հովուակիցներէն զըր-
կելով . այնպիսի գէտքեր՝ որ խորե-
նեան ծերունի Վերթողահօր սրտա-
ճըմիկ ողբերը մեզ կրկնելու կը հը-
րաւիրեն : Հարսը (սուրբ եկեղեցին)
թէպէտ և կը համբերէ ողջախոհու-
թեամբ զամուսնութիւն պահելով ա-
նարատ հաւատոյն սրբոյն Վրիգորի,
ինչպէս ի սկզբանէ քրիստոնէութե-
մինչեւ ցարդ համբերեց անտանելի
ճգամք և սքանչելի նահատակու-
թեամբ, այլ արդեօք իսպառ պիտի
համբերէ՞ ընդդէմ սեղեխաբար յան-
դգնելով յարձակողաց յանարատ ա-
ռագաստն . և արդեօք պիտի սրահէ՞
իսպառ իւր անբծութիւնը, ի բաց
վարելով բռնութեամբ զօտար հայրն
և զեկամուտ յօրայն, որոնք յարեւ-
մոյց և ի հիւսիսոյ իրենց բազուկ-
ները երկնցուցած՝ խնձղանօք համ-
բուրելով զնա՝ անհարազատ գրկեր-
նուն մէջ հեղձանելու փափաքը կ'ե-
րազեն :

Այս օրինակ տրտմալի խորհրդա-
ծուծիւններով լեցուն էր անցեալ
տարին . բոլոր ազգասիրաց և բարե-
պաշտ ազգայնոց ունն ու միտքը դար-
ձած էր դէպ յարեւելս, դէպ ի սուրբ
Լիւթիածին մայր Աթոռն առաքելա-
կան, դէպ յԱթոռն Սրտոյ և Աղծա-
մարու, որոնք երեքն ալ այրիացեալ
իրենց Փեսայէն՝ տրտմութեամբ կը-
լնուն ազգին սիրտը, հարկ ի վերայ
դնելով անոր՝ չտալ տեղի Սուրմակ-
ներու ու Բքիչոյներու, այլ յարու-
ցանել յորդուոյ և ի թուանցն Գրի-
գորի՝ Ներսէսներ ու Սահակներ :

Իսկ ի մուտս նորոյ տարւոյս, երբ
կըտեսնեմք որ սոյն ազգային անյաջող
վիճակը առանց փոփոխութիւն մի
ընդունելու դէպ ի լաւն, կը շարու-
նակէ ի մեծ տրտմութիւն Ազգասի-
րաց, կը տեսնեմք միւս կողմէն ալ մը-
խիթարութեան կայծ մի, ուրախու-
թեան նշոյլ մի, Սրբոց Յակոբեանց
առաքելական Աթոռոյն վրայէն դէպ
առ որդիսն Հայկայ արձակեալ : Ոչ
ի պարծանս ինձ ասեմ, ըստ Պաւղոսի,
քաւ լիցի, այլ եթէ Ս. Աթոռոյս ներ-
կայ վիճակին վերայօք կայ տեղի պար-
ծանաց, այն ի շնորհս ազգին է :

Երբ կը տեսնեմք այն զգալի փոփո-
խութիւնը միաբանական Ուխտիս և
ի հոգեւորական զարգացումն, երբ
կըտեսնեմք այն յառաջագէժ քայլերը,
զոր ծանր բայց հաստատուն ընթաց-
քով մի կ'արձակեն դէպ ի այն նպա-
տակը՝ զոր Նախնիքն մեր հաստատեր
էին, արդարեւ կ'ըզմայլի զգայուն
Հայու մի սիրտը, և պահ մի կանգ ա-
ռած կը սկսի խորհել տրտմութեամբ
մի անցելոյն վերայ և ճշմարիտ ուրա-
խութեամբ մի ներկայիս վերայ, որոյ
բարիքները առ աչօք չեն, այլ իրա-
կանութիւն : Առաւել զարմանալոյ
արժանի է հանճարասէր դիտողի աչ-

քին սուրբ Աթոռոյս ներկայ վիճակը,
երբ նկատելու ըլլայ՝ թէ այս յառաջա-
դիմութիւնները կը պարտաւորի երկ-
նաւոր Հօր մի աստուածային խնամոյց՝
և ոչ թէ նիւթական արդիւնքներու,
յորոց զուրկ է Աթոռս առ անաջողու-
թեան ժամանակին :

Ուրիշ ժամանակ առիթ պիտի
ունենամք սոյն յառաջագիմութեանց
վերայ խօսելու և նոր հաստատու-
թեանց վերայ մանրամասն տեղեկու-
թիւններ հաղորդելու մեր բարեսիրտ
Ազգին, որոյ սիրտը լեցուն է ակնկա-
լութիւններով, որպէս զի և մեք ըստ
մեր բաղձանաց պարտաւճար ըլլամք,
և անոնց ակնարկութիւնը դարձը-
նեմք դէպ առ Սուրբ Աթոռս և առ
պաշտպանս նորին սուրբ Առաքեալն
Յակոբոս սիրելի աշակերտն Քրիստոս
սի՛ն և արդարն Յակոբ՝ առաքելապե-
տըն և փոխանորդն նորին, որոց ի
պատիւ նուիրեմք և զմեր աշխատու-
թիւնս :

ԸՕ. ԳԼԵՅԻՆ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Աթոռոյս յառանգաւորաց
դպրոցին օր յառաջ ծաղկելուն և
կարգաւորութեանը համար ասկէ իբր
չօրս հինգ ամիս յառաջ փութաց
Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք
Հայրը իւր առաքելական անդրանիկ
օրհնութեանցը չըջաբերական Կոն-
դակին հետ՝ միանգամայն և յիշեալ
Պպրոցին համար եւս աշակերտացու-
ողայք ժողովելու նպատակաւ առան-
ձին տպեալ նամակներով յատուկ
ցուցակներ եւս յուղարկել առաջ-
նորդանիստ դաւառները, որպէս զի
ըստ պայմանաց ցուցակին՝ իւրաքան-
չիւր գաւառներէ մէկմէկ տղայ ընտ-